

Haklik Norbert

MADZSARI

M adzsari története persze akkor sem kezdődhetett volna el, ha nem épp a Kármán Zsuzska esküvőjének napját szemeljük ki tréfacsinálásra.

Kármán Zsuzska apja, Sándor úr a környék leggazdagabb borke-reskedője volt. A Barcsvárt környező szőlőhegyeken termett bor java részét ő vásárolta fel, hogy aztán az esztendőnek mindig ugyanabban a szakában szekerekre rakja a pincéjében sorakozó hordókat, és délnek induljon a rakománnyal. Eladhatta volna a nedűt közelebbi vidékeken is, ám ő úgy ítélte: megéri hosszán utazni azért a haszonért, amire akkor tehet szert, ha az immáron török igában senyedő rácok országában ad túl az árun. Apám halála előtt persze vajmi kevés értelme lett volna az effajta üzletnek – lent délen, a Duna és a Száva közötti dombokon olyan szőlőt termettek a tőkék, hogy a belőle készült boritalnak seholy másutt nem akadt párja szerte Magyarországon, ám a török Mohács felé vonulván az összes ottani falvakat felégette, s azok, akiknek valamiképpen sikerült túlélniök a pogány dúlását, más, nyugodtabb vidékeken kerestek új lakhelyet. A török meg az öldök-lésen, a pusztításon s az asszonyok meggyalázásán kívül csakis a kalmárkodáshoz ért – a szőlő műveléséhez cseppnyit sem konyít, csupán a belőle forrott bort tudja vedelni akószámra, fittyet hányva profétájának intelmeire, így a rácok szőlőtermesztésre alkalmatlan földjének lakói Mohács eleste után már nemigen boldogíthatták magukat az ízes szerémi borok iddogálásával, s ezek a körülmények arra vezették Kármán Sándor uramat, hogy – az út fáradságos voltával és mindenféle veszélyeivel mit sem törődve – a hajdani Nándorfehérvárunkon túlra fekvő vidékeken adja tovább portékáját.

Sándor úr minden évben legalább tucatnyi szekérral indult útjára, s mindig maga mellé vett négy-öt jól felfegyverzett lovast, arra az esetre, ha netán zsványok támadnának a csapatra az utazás során. Ám a legnagyobb gondot nem a haramiák jelentették a rácok honába tartó kalmárok számára, hanem az, hogy valamiképp át kellett kelniük a Dunán, s ezt a rendes réveknél vagy a pogány építette hajóhidaknál

bajos lett volna megtenniük, ugyanis a török előszeretettel kobozta el a kereskedők összes portékáját szekeresstül, mindenestül, és örülhetett a keresztény halandó, ha nem hagyta ott a fejét is, hídpénz gyanánt. Ám Sándor úrnak ezt az akadályt is sikerült leküzdenie: volt egy jó embere Dunadombón, egy oláh révész, aki megfelelő fizetség fejében mindig hajlandó volt az éj leple alatt átjuttatni a kalmár csapatát a folyón – a Duna ugyanis Kevevára és Dombó között kettéválik, s az ágakban szerte kis szigetek sorakoznak, így a folyam arrafelé igen kedvező a titkolt átkelésre. Amikor Dombó közelébe értek, Sándor minden alkalommal elbújtatta embereit az erdőben, maga pedig kilovagolt a partra, s megkereste az oláht, aki aztán rendre a megbeszélte időpontban, s a megfelelő partszakaszon várta őket. Egyenként vitette át az oláh a túlsó partra a szekereket, melyeket fapallókon húzattak a kicsiny gálya fedélzetére a lovakkal, s ha netán másik hajó evezőinek csobbanását hallották a távolból, akkor a révész a folyam jó ismerőjeként mindig időben a szigetek rejtekébe tudta irányítani a vízi alkalmazhatóságot. Odaát aztán már könnyű dolguk volt: a falvakban, bent a hegyek között eladták az ottaniak számára kincset érő bornedűt, hogy Kármán Sándor uram néhány hét múlva üres szekerekkel, de aranypénzzel teli erszénnyel térjen vissza Barcsvárra.

A kalmár úgy tudott mesélni úti élményeiről, hogy gyermek és felnőtt egyaránt tátott szájjal hallgatta. Azonban az én tiszteletemet nem elsősorban a kalandjairól szóló történetekkel sikerült kivívnia, hanem azzal, hogy utazásai során tökéletesen megtanulta az oláhok s a rácok beszédét – mely utóbbinak ismeretével később igen sokat segített mindazon földijeimnek, akiket Madzsariba vetett a sors –, ráadásul a görögök és a törökök nyelvén sem esett nehezére megértetnie magát. Anyám mégsem emiatt kedvelte annyira Kármán Sándort, hogy amikor a templomban kihirdették lánya esküvőjének napját, rögvést felajánlja a kalmárnak: a várunkban üljék meg Zsuzska lakodalmát. Tudniillik Kármán Sándor utazásai anyámnak is szép hasznot hoztak. Akkoriban az volt a törvény Magyarhonban – s talán most is így lehet –, hogy ha a jobbágy borra érlelte szőlőjét, akkor minden ötödik csebert köteles volt a földesurának – ez esetben anyámnak – adni. S mivel szülém nemigen túrta a részegeskedést a birtokon, nálunk e nemes nedűt nem a megmámorosodás, hanem csupán szomjoltás végett itták az emberek, így esztendőről esztendőre mind több érintetlen boroshordó sorakozott a vár pincéjében, mígnem anyám rávette Sándor urat, hogy a mi fölös készletünket is

pótolja hozzá a rácoknak szánt szállítmányhoz, és fele-fele arányban osztozzanak az imigyen kapott nyereségen. Az ekképpen megfogant egyezés jól jövedelmezett, és bizonyára a remekül működő üzleti kapcsolat ápolása végett határozott anyám úgy, hogy családunk vára legyen Kármán Zsuzska lakodalmának színhelye.

A legény, akit Kármán Sándor leendő vejéül kiszemelt, szintén kalmár gyermeke volt. Jó lóval úgy fél napi járásra tőlünk, a Mátra egyik völgyében laktak, onnan szállította a borokat a derék atya, Vencel Géza messzebbi vidékekre, s ezekre az útjaira néhány esztendeje már Csaba fia is elkísérte. Sándor úr bizonyára a két kalmárcsalád szorosabb együttműködésének reményében választotta a Vencel fiút leánya párjául, és döntését Zsuzska is meglelégedéssel fogadta; amikor néhány héttel a kézfogó előtt első alkalommal találkozott Csabával, már akkor is úgy tűnt: a házasságból még szerelem is lehet a későbbiekben. És Vencel Csaba is kedvére valónak találta a Kármán leányt, ami nem meglepő: bár bennem akkoriban még épp csak mozgolódott a férfiúi vágy, én is sokszor rajta felejtettem a tekintetemet Zsuzska testének kellemetes domborulatain – csak akkor fordítottam el az arcomat szégyellősen, ha reám nézett azokkal a hatalmas mélyfekete szemekkel. Így hát az esküvői szertartáson minden a maga rendje szerint alakult – miután az örömapák elrendezték egymással a hitbért, a házasulandók az atya előtt kimondták az igent, és megcserélték a jegygyűrűt ujjaikon, hogy ezzel végérvényessé tegyék a kettejüköt összekötő kapcsot, a kezdeti meghatottságot követően már oly jó kedvvel mosolyogtak egymásra, hogy hinni lehetett: valóban csak a halál fogja szétválasztani őket.

Így hát az ifjú pár számára kellemesen indult a lakodalom, és a vendégek is módfelett jól érezték magukat, ami nem meglepő, hiszen Kármán Sándor uram mindent megtett annak érdekében, hogy a násznép remekül szórakozzék: az udvaron ökrök, malacok, bárányok s kappanok pirosodtak a nyársakon, bent a nagyteremben a környék legjobb muzsikusai húzták a fidulát, pengették a lantot s fújták a pikulákat, de oly nagy ügyességgel, hogy – készakarva vagy szándékolatlanul, nem tudhatom – még papunk is elkezdte jártni lábait az asztal alatt, pedig nem egyszer intett arra okításom során, hogy „az ördög ültette, s az ördög költötte ki a táncot, a bűnt ezáltal szaporítandó, s aki táncol, az ördögöt követi, mint lator ifjú agg eb atyját”. S persze mindeközben a kupákat is egyre gyakrabban kellett újratölteniük a pohárnokoknak – anyám, ha kissé kényszeredetten is,

de erre az alkalomra felfüggesztette a mértéktelen borisszaságra vonatkozó tilalmait.

Ki tudja, hányszor hoztak már újabb, mindenféle finomságoktól roskadozó tálakat a megüresedettek helyébe az étekgógók, amikor a vőfély kikiáltotta, hogy eladó a menyasszony. A muzsikások még szaporább tempót kezdtek diktálni, mire a vendégek, egymás kezére adva Zsuzskát, mindnyájan kerültek kettőt-hármat vele, aztán az ifjú férj karjaiba kapta hitvesét, és felvitte az egyik emeleti szobába, hogy végre ne csak lelküket, hanem testüket illetően is érvénybe iktattassék a kötelék, amely attól a naptól fogva egymáshoz kapcsolta őket.

Ezután a muzsikások letették hangszereiket, hogy ők is elkölthessék jól megérdemelt vacsorájukat. Az iddoggálás tovább folytatódott, s a vitézek egyre akadozóbb nyelvvel mesélgették egymásnak hőstetteiket, melyekben ekkortájt már éppoly sebesen szaporodott a lekasabolt, lándzsavégre húzott, fejétől megfosztott és miszlikbe aprított gaz pogányok száma, mint amilyen gyorsan a boroskupákat kellett újratölteni. János öcsém és én eleinte még tátott szájjal hallgattuk ezeket a történeteket, ám később már erősen eluntuk magunkat. És ekkor érkezett el az a pillanat, amikor eldöntöttük, meg kellene végre tréfálni valakit, s rövid tanakodást követően arra jutottunk: ezúttal is Mihály bácsi lesz a legmegfelelőbb személy arra, hogy csibészkedésünk célpontjául megtegyük.

Amikortól csak emlékszem rá, Mihály bácsi volt a teljhatalmú ura és vezetője mindazoknak, akiknek a birtok biztonságára kellett vigyázniuk. Nem csupán nagy tekintélye okán ítélte anyám őt a legalkalmasabbnak erre a feladatra, hanem azon változások miatt is, amelyek sebesülését követően állottak be Mihály bátyánk érzékszerveinek működése terén.

Mondják: a világtalanná lett embereknek olyannyira megélesedik a hallásuk, hogy előbb-utóbb már messziről is képesek felismerni lép-teiről a közeledőt. Ha ez igaz, akkor úgy lett volna illendő, hogy Mihály bácsi látása a sasmadarakéhoz hasonlatossá váljék, ám az ő esetében nem ez történt. Földijeim úgy mesélték röviddel azután, hogy Mihály visszatért Mohácsról, szemlátomást nőni kezdett a megmaradt füle. Eleinte a falumbeliek azt hitték: csak képzelegnek, ám a példátlan fülnövekedés hamarosan teljesen nyilvánvalóvá vált. Persze a Mihály bácsi fülnyúlásának üteme nem volt egyenletes. Olykor megtörtént, hogy hallószervének mérete egy álló héten keresztül változatlanul látszott, azonban egyszer az is megesett, hogy este még csak

az orra hegyéig lógott le Mihályunk megmaradt cimpája, viszont másnap reggel már egészen az ajaka magasságáig fityegett, így ezt követően, ha meg akarta kacagtatni a gyerkőcöket, atyám egykori bajtársa csak kinyújtotta a nyelvét szájának jobb sarkából, és bebújtatta a hegyét a füle nyílásán.

Mihály bácsi füle csupán akkor szűnt meg tovább hosszabbodni, amikor már majdnem a válláig csüngött le a vége. És cimpájának megnagyobbodásával a hallása is mind tökéletesebbé vált. Amikor még csupán a kerülők igazítása volt a feladata, gyakorta megesett, hogy jó mérföldes távolságról meghallotta a motozást a szőlőben – fél tucatnyi fürt nem sok, annyit lemetszeni sem maradt idejük a dézsmálóknak, hogy hamarosan közrefogják őket fegyvereseink, és a várudvaron, deresen bűnhődjenek torkosságukért. Mihályunk időjósnek sem volt akármilyen, olykor felszegte a fejét, tenyeréből tölcserít formált, megmaradt füléhez illesztette, hallgatózott egy kicsit, aztán csak annyit mondott:

– Odafenn északon, Rozsnyó felé erősen dörög –, vagy:

– Az egri asszonyok már szedhetik is be a tiszta gúnyát az udvarról –, és alig néhány óra elteltével mifelénk is beborult, hogy hamarost hullani kezdenek az égből a súlyos esőcseppek.

Mihály a lódobogást is fél napi járás távolából meghallotta, anyám emiatt jelölte ki őt a birtok s a vár őreinek vezetőjéül. Ezért történt, hogy Kármán Zsuzska és Vencel Csaba lakodalmán Mihály bácsi nem vett részt a mulatozásban: kint a vár előtt őrizte a birtok biztonságát, s csak akkor tért be a násznéphez, ha erőt vett rajta az éhség vagy a szomszomság. Ilyenkor az étkefogók teleraktak neki egy tányért mindenféle ízletes finomságokkal, és a pohárnokok is telitöltöttek a számára egy jókora boroskupát, ám ezek után Mihályunk rögvést távozott, hogy odakint fogjon bele a falatozásba, és lövéssel jelezze, ha nemkívánatos személyek ólálkodnának a környéken.

Öcsémet Mihályhoz irányítottam, hogy szóval tartsa addig, amíg a lehető legkevesebb zajt csapva, a derék strázsa figyelmét elkerülve a vár előtti szőlősbe lopódzom. Ott aztán nagy fintorgások közepette elkezdtem szemezgetni a még zsenge gyümölcsből. Ténykedésem nem maradt sokáig rejtve Mihály bácsi előtt. Hallottam, amint rápisszent János öcsémre, hogy:

– Hallgass el, fiam, valaki dézsmálja a szőlőt! –, és hamarosan fel is tűnt a várból lefelé vezető út kanyarulatában jó Mihályunk, puskétáját két marokra fogva.

Igyekeztem minél nagyobb zajt csapni: hangos csámcsogással kezdtem habzsolni a borzalmasmód savanyú szőlőszemeket, s ennek hamarosan meg is lett az eredménye.

– Ki motoz itten? – kiáltotta Mihály, mire én hangomat megöblösítve azt feleltem:

– Az, aki még nyersen is szereti a mások szőlőjét.

– Kotródj innen, te hitvány, mert rögvest lepuffantalak! – fortyant fel Mihály bácsi.

– Aztán mivel puffantasz le? Azzal a szúrágta kóróval, amit a kezdedben fogsz?

– Nem kóró az, ebadta tekergője, hanem valódi puskéta, s rögtön beléd küldöm az ólmát, ha nem kotródsz el innen tüstént! – fenyegetőzött Mihály.

– Vigyázz, mert még el talál sülni a kezdedben – bolondítottam tovább, mire a derék ór elkiáltotta magát:

– Vedd a nyakadba a lábad, zsványfajzat, mert úgy lelőlek, hogy egy álló hétig nem hagyja abba anyád a rívást!

– Túl gyáva vagy te ahhoz – vihogtam, és ekkor valóban a vállához emelte Mihályunk a puskétát, ám a csöve nem felém mutatott, hanem valahová fel, a Göncölszekér rúdjának irányába.

– Töröknek se lennél jó, te nyúl! – bőszeittem, s ekkor Mihály bácsi föl húzta a fegyver kakasát, aztán megnyomta a ravaszt.

Hosszan visszhangoztak a hegyek a dörrenést, aztán ráült a csönd az éjszakára. Én pedig kezemet a mellkasomra szorítva előtántorogtam a szőlőből, rámeredtem atyám egykori bajtársára, és csak ennyit rebegtem elhaló hangon:

– Megöltél, Mihály bácsi...

Öreg Mihályunk kiejtette a kezéből a puskétát. Térde megrögyött, karjait a magasba nyújtotta, mintha meg akart volna kapaszkodni valamiben, aztán alétan roskadt a földre.

A dörrenés zajára jó tucatnyi vitéz rohant elő a vár kapuján, ám öcsém rögvest nyugalomra intette őket, mondván:

– Nincsen semmi vész, csak Mihály bácsi megengedte Istvánkának, hogy lőjön egyet a puskétával.

És amint az urak visszatértek a várfalak közé, öcsémmel felkerekedtünk, hogy felakasszuk valamelyik távolabbi tőkére Mihály fegyverét, hadd keresse csak kedvére, ha majd feleszmél.

Épp jókor értünk vissza öcsémmel a nagyterembe, tudniillik a vitézek éppen faramucizásra készültek, és mi mindig örültünk, ha

szem- és fültanújává lehettünk a duhaj férfijátékok eme legmulatságosabbikának.

Azon a vidéken, ahol most e sorokat írom, nem dívik ez a foglalatosság, így most röviden elmesélem, miből is áll Magyarhonban a faramuci. Kell hozzá néhány harcedzett, a testi kínokat jól tűró férfiember, egy asztal, lyukkal a közepén, és éppen annyi erős marhabőr szíj, ahányan részt vesznek majd a mulatságban.

Rendszerint úgy esik a dolog, hogy amikor már jó sok fogyott a borból, az egyik vitéz odakiált a korcsmárosnak:

– Csapláros uram! Hozza a szíjakat a faramucihoz!

S míg a gazda összegyűjti a megfelelő számú segédeszközöket, a mókáskedvű urak mind letolják a nadrágjukat meg az alsóneműjüket az asztal alatt. A korcsmáros egyenként rácsomózza a vitézek zacskójára a szíjak valamelyikét – arra a zacskóra tudniillik, amelyekben olyan magot szokás tárolni, ami a földben nem, csak az asszonyok méhében képes csíráat eresztetni –, pont a tökegolyójuk felett, végül alulról átbújtatja az istrángokat az asztallap közepén lévő lyukon, mégpedig oly módon, hogy lehetőleg senki se tudhassa, melyik szíj kinek a micsodájához csatlakozik éppen. Aztán jelt ad a korcsmáros úr, mire a vitézek mind megragadják azt a szíját, amelyik elsőként a kezükbe kerül, és jól nekiveselkedve ráncigálni meg húzni kezdik, minek következtében előbb-utóbb mindegyikük ordításba fog – az lesz a játék győztesévé, aki utolsóként tesz így.

Minden vitéz a maga módján rángatja a faramucizó szíjat, de minden vitéz egyformán kezd bömbölni, ha a vége felé közeledik a játék.

Mint azon az estén felfigyeltem rá, Vencel Géza egyik atyjafiának, György úrnak például az volt a módszere, hogy eleinte csak szelíden meghuzigálta a szíját, hátha éppen az ő szerszámjára van rákötözve a vége. Ez alkalommal éppen így esett a dolog: egy röpké pillanatig kaján öröm ült ki György úr ábrázatára, aztán – épp csak annyira húzván feszésre a szíjat, hogy ne derülhessen ki a turpisság – olyan képet vágott, mint aki rettentő nagy gyötrelmeket él át, és igen nagy erőfeszítésébe telik megállnia az ordítást. Ha reá nem is, de az egyik barcsvári ifjoncra mindenképpen igaz lehetett, hogy cudar kínokat állt ki akkor: alig kezdődött el a játék, és a legény úgy visított már, akár egy kismalac. Am mielőtt még szégyenkezniünk kellett volna földink puhányságán, a Vencel fiú egyik unokatestvére is szánalmas jajgatásba fogott, ráadásul elkövette azt, amit faramucizóznak elkövetni a legnagyobb szégyen: fennhangon kérlelni kezdte a többieket, hogy en-

gedjék a mulatságot bevégeznie – mint aki nem tudja, hogy a többiek előtt is titok, ki tartja markában a gyöngéjére hurkolt bőr végét. Mégsem kellett soká állni a nézőközönség csipkelődő megjegyzéseit, mert rövidesen újabb s újabb vitézek fogtak kinkeserves ordításba – ábrázatuk vöröslött, mint a túlrejt számóca, és patakokban folyt ró-luk a verejték –, s hamarosan már minden faramucizó úr vadul bömbölt az asztal körül, csak egyedül a derék Vencel György ajakát nem hagyta el egyetlen jajszó sem.

Amikor már jó ideje halálra vált ábrázattal jajongtak, visítottak és ordibáltak mind a vitéztársai, György úrból kitört a kacaj, végül megkönyörült a többiekre, és – fájdalmas grimaszt erőltetve arcára – ki-préselt magából egy jajszót, hogy aztán még az előbbinél is harsányabb röhögésbe fogjon.

A kezüket a lábuk közéhez szorító vitézek ekkor döbrentek rá, mi is történt valójában. Némelyikük csatlakozott is György úrhoz a kacagásban, volt, aki csak a bajsza alatt mormogott valamit, ám ekkor ifjú földinknek – annak, aki a leghamarabb bizonyult puhánynak ott, ahol a férfiembernek bizony keménynek illene lennie – elsötétült a tekintete, és rákezdett a vitézek miatyánkjára – azt nevezték így mife-lénk, ha valaki erősen káromolta a keresztény Istent –, aztán ráordított Vencel Györgyre:

– Csaltál, eblelkű pogányfatty!

A többiek csitítgatni próbálták a megszegyenült ifjoncot, ám azt, hogy pogányok fattyának nevezzék, már György úr sem tűrhette szótlánul: rá is kiáltott a felsült zöldfülűre, hogy kössék össze a fütykösüket egy szíjjal, csak ők ketten, aztán majd kiderül, melyikük bírja tovább. Ekkor földim helyett, hogy csöndben maradva méltósággal viselte volna azt, hogy már az egész násznép őrajta röhög, ráordított György úrra, mondván: az utolsó cseppig ki fogja folytatni a vért belőle, és menten elő is vonta a szablyáját. Erre persze Vencel György is kardot rántott, ám mielőtt lesújthatott volna ellenfelére, akinek ekkor már olyannyira inába szállt a bátorsága, hogy fegyverét védekezésre emelni sem maradt ereje, asszonyi sivalkodás, pengék csattogása hangzott fel odakintről, és a következő pillanatban majd három tu-catnyi lófarkas pogány rontott be a terembe, ahol Kármán Zsuzska és Vencel Csaba lakodalmát ülte a násznép.

Helikon, 2003. július 25.